

Les relacions entre l'Església catòlica i el poder civil a Catalunya

Is resultats de les eleccions catalanes del dia 16 de novembre del 2003 han propiciat la presència de membres de forces polítiques marcadament laiques en les més altes instàncies del poder legislatiu i executiu a Catalunya i en els organismes destinats a adoptar les decisions per aplicar les polítiques del nou govern, que en l'àmbit religiós ja han anunciat que s'orientarien "a promoure una política religiosa pròpia de Catalunya que permeti exercir la llibertat religiosa i de consciència des de la igualtat i el respecte de les creences". Aquestes circumstàncies han mogut la plataforma d'entitats integrades en el col·lectiu **CRISTIANISME AL SEGLE XXI** a formular unes reflexions que ajudin a valorar la situació creada en allò que pugui afectar les relacions de l'Església catòlica amb la societat catalana i amb el seu govern i a situar el debat, que segurament ben aviat s'encetarà, en un marc de diàleg constructiu.

Dit en termes generals, el punt de vista en el qual aquesta plataforma d'entitats cristianes se situa és la convicció de la necessitat que té l'Església catòlica de renunciar als privilegis civils que encara manté entre nosaltres. La raó és que aquests privilegis provoquen en la societat catalana interferències desestabilitzadores i distorsionen el testimoni evangèlic que els cristians, individualment i en comunitat, estan cridats a fer present davant els ciutadans i la societat del nostre temps. D'altra banda, reconeixem com a valors de l'evolució de la nostra societat el caràcter laic de l'Estat i el respecte a què tenen dret les diferents tradicions religioses arrelades entre els ciutadans. Per la nostra part, no considerem oportú entrar en consideracions sobre els condicionaments en què es troba el govern de Catalunya en la seva relació amb l'Església catòlica, pel fet dels acords que l'Estat espanyol té signats amb la Santa Seu i per les relacions que ambdues institucions mantenen. Les reflexions que proposem es referiran, en primer lloc, a dos fets positius del món contemporani: la laïcitat i el multiculturalisme; indicarem després alguns criteris pràctics que caldria tenir en compte a l'hora de canalitzar les relacions entre l'Església catòlica i el poder civil a Catalunya; i finalment farem algunes observacions en el plantejament i la pràctica d'aquelles relacions.

I. Dos fets positius en el món modern: laïcitat i multiculturalisme

1 LAÏCITAT

Distingim entre laïcisme i laïcitat. Laïcisme és una ideologia, filosofia fonamentada en el refús de la dimensió transcendent de la persona i en la negació de Déu. Laïcitat és un fet sociològic. Es caracteritza pel reconeixement de la progressiva autonomia dels ciutadans i de la societat civil respecte de la tutela religiosa de la vida humana en tots els seus dominis (científic, polític, cultural, administratiu, social i moral), i és sinònim de presa de responsabilitats per la societat civil en dominis on les exercia fins ara l'Església catòlica. La laïcitat és un fet positiu que indica creixement i maduresa de la humanitat, una manera d'afrontar la vida amb confiança i de respectar als altres, una manera de ser, una ètica feta d'actituds humanes en el fons molt naturals i simples, que la immensa majoria de persones poden adoptar, siguin quines siguin les seves creences. El món modern és un món laic, que s'ha laïcitzat progressivament, que s'està laïcitzant cada vegada més, i que defuig i defugirà aquelles formes de presència de les Esglésies en la vida civil indicadores d'una voluntat de tutela o de privilegis. En aquest sentit, no és inútil recordar que, per raons històriques, l'autonomia legítima de certs valors humans s'ha assolit amb una lluita llarga i sovint dolorosa contra l'Església catòlica i per això no tenim cap dificultat per reconèixer fins i tot el paper positiu (perquè és purificador) de l'anticlericalisme laic en relació amb l'Església catòlica.

L'humanisme laic té un caràcter obert. Entesa la laïcitat com un fet positiu, tant el que creu en Déu com el que no hi creu, tant cristians com marxistes o musulmans, podran viure-hi com en un espai de retrobament d'actituds de vida comunes, d'acords per a l'acció, de propostes de lluita o de mètode científic, sense que ningú hagi de renunciar a la seva pròpia filosofia. Els plantejaments religiosos o filosòfics sobre el sentit que pugui tenir el món o l'existència humana no pertanyen directament a l'esfera de les atribucions del poder polític, sinó a la dels drets dels ciutadans particulars i de les agrupacions o comunitats que puguin formar. La reivindicació de llibertat, que està en el cor mateix de l'ideal laic, va fins a afavorir el desenvolupament de cadascú en el respecte absolut de les seves conviccions filosòfiques o religioses. Des d'aquest punt de vista, els promotors a França del decret prohibint l'ús públic de tot senyal religiós en institucions públiques estan més a la vora de l'integrisme laicista, hereu de la tradició del republicanisme francès, que de la concepció d'una societat laica que permeti la presència de qualsevol senyal religiós en un marc pacífic de convivència.

La laïcitat, però, no equival a una actitud neutra davant els valors. Per exemple, no pot tolerar el racisme, la xenofòbia, el feixisme o les actituds que vagin contra els Drets Humans, i defensa el dret a la diversitat i a la tolerància. Per això, el polític laic no pot ser neutre si vol ser fidel al seu ideal d'alliberament i de progrés.

La laïcitat reivindica per a tothom una organització social independent respecte de tot dogma, de tot sistema filosòfic, de tot pensament oficial sigui quin sigui, tant el d'un Govern com el d'una Església que vulguin imposar unilateralment un sistema de valors amb pretensió de regular les normes de la convivència. La laïcitat, per tant, condemna tots els clericalismes, confessionals o polítics. L'anticlericalisme, o el refús de la intromissió del clergat en els afers socials, civils o polítics, és un element fonamental de la laïcitat.

2 MULTICULTURALISME

Mai cap societat no ha estat culturalment o ètnicament homogènia. Mai el fenomen del pluralisme cultural no s'havia fet tan explícitament palpable com en els darrers anys, emmarcats en la globalització econòmica. Entre nosaltres se'ns fa evident sobretot en la immigració. I també, a cavall de la immigració, en la presència, per primer cop com un fet quantitativament important, de col·lectius d'altres confessions que, en el context d'aquesta societat laica i respectuosa, reclamen el dret d'expressar-se públicament com ho ha fet fins ara l'Església catòlica.

Aquest és també per nosaltres un fet positiu, a part d'inevitable. Igual que considerem que la multiculturalitat és una riquesa de la societat, la multiconfessionalitat també ho és, perquè posa en evidència les múltiples cares del mateix Déu i perquè la nostra Església, en no poder exigir el privilegi d'ostentar el monopoli de les expressions públiques de la fe, haurà d'anar assumint actituds més laiques, dialogants i humils. La multiconfessionalitat ajudarà en definitiva a establir amb més claredat la distinció entre l'esfera d'allò que és privat, d'una banda, i de l'altra, la responsabilitat dels poders públics en la regulació d'una societat de drets i llibertats per a tothom.

De totes formes, els poders polítics han de tenir present la realitat sociològica de la societat catalana avui encara de cultura majoritàriament catòlica, però també el ràpid increment de les altres cultures i confessions.

Per tant, la laïcitat i el multiculturalisme són els pressupòsits bàsics a partir dels quals és possible plantejar el tipus de relacions que es poden establir entre un poder polític laic, disposat a evitar el sectarisme ideològic, i l'Església catòlica, disposada a prescindir de privilegis civils, a situar-se en l'esfera del dret civil comú i a esperar del poder polític la tutela jurídica dels espais de llibertat de què tant ella com també altres associacions similars, tenen necessitat per subsistir i desplegar-se.

II. Criteris generals d'actuació

De cap manera voldriem oblidar les importants contribucions de tota mena que l'Església catòlica ha realitzat en benefici de la societat civil. En concret, cal valorar el servei prestat a la societat, especialment als sectors més dèbils, per la generosa dedicació de tants cristians i cristianes que, moguts per la fe o per la vocació, a vegades des d'institucions eclesiàstiques i a vegades anònimament des de la societat civil, han dedicat les seves vides, el seu esforç, saber i sovint el seu patrimoni a la lluita a favor dels més necessitats, per l'educació de la joventut o a altres dedicacions de promoció humana, social i cultural. Igualment, ningú no pot deixar d'admetre l'aportació de l'Església en el manteniment de l'importantíssim patrimoni històric, artístic, monumental i cultural que una institució mil·lenària com l'Església catòlica ha conservat durant segles i que forma part del llegat històric del nostre país.

Però alhora és també just reconèixer que l'Església catòlica ha maldat durant segles per obtenir i mantenir posicions privilegiades de percepcions de diner públic i de control sobre les lleis de l'Estat, sobre els costums i sobre la cultura. En aquest sentit, recordem en particular els Concordats de 1851 i 1953, i els Acords entre la Santa Seu i el Govern espanyol de 1979. Cal també admetre que, en ple ús d'aquells privilegis o amb l'objecte de defensar-los, l'Església catòlica no ha dubtat a prendre posicions més enllà de l'esfera de les atribucions que poden derivar-se de les seves finalitats específicament religioses, fins a adoptar en no poques ocasions formes violentes que han alterat greument la vida civil. Ens referirem, a continuació, a l'Església catòlica, en tres nivells en què es fa present enmig de la societat civil: l'Estat del Vaticà, les institucions eclesials que tenen el fet religiós com un objectiu primordial (les diòcesis, les parròquies, els ordes i congregacions religioses) i les organitzacions eclesiàstiques que promouen iniciatives de servei públic semblants a les que altres organitzacions civils impulsen.

1. L'Església catòlica, gràcies al reconeixement internacional que l'Estat del Vaticà ha aconseguit, creu que té un bon motiu per presentar-se com una entitat de dret públic. I així, de fet, els més alts responsables eclesiàstics no s'amaguen de reivindicar aquella consideració, que tendeix a situar l'Església catòlica en el mateix nivell dels poders estatals i que la capacita per aspirar a signar amb els Estats uns convenis als quals ella atribueix el valor jurídic de tractats internacionals. Aquesta és la interpretació que la jerarquia eclesiàstica fa dels acords presos entre la Santa Seu i el Govern espanyol l'any 1979 sobre assumptes jurídics, assumptes econòmics, ensenyament i assumptes culturals, i

assistència religiosa a les forces armades. Per tal de no crear situacions de greuge comparatiu en relació amb altres confessions religioses, aquests acords, o bé altres de similars, en cas de ser considerats com a necessaris, haurien de ser adoptats, en principi, no pas amb la Santa Seu, sinó amb representants qualificats de l'Església catòlica del nostre país. Aquest és un dels punts que fa necessària una Conferència episcopal catalana.

A les entitats aplegades dins **CRISTIANISME AL SEGLE XXI** ens fa nosa la figura jurídica de l'Estat del Vaticà, no solament per la situació de privilegi eclesiàstic a què la situació ara mateix esmentada dona lloc, sinó també perquè l'organització política i econòmica que reclama i les representacions diplomàtiques que porta annexes creen una imatge de poder i de riquesa que resulta poc coherent en relació amb la inspiració evangèlica que ha de guiar tota la vida eclesial. Mentre l'Estat del Vaticà continuï amb la seva política de relacionar-se amb els poders establerts, o sigui, amb els Estats constituïts, el nostre govern hauria de trobar vies alternatives d'influència a Roma, com es va fer encertadament en l'anterior legislatura, de manera que en determinats assumptes com ara el nomenament dels bisbes hi pogués arribar una informació realista de la situació de Catalunya i no es produïssin decisions que ens afectin negativament.

2. En la seva relació amb les autoritats polítiques, les institucions d'Església que tenen per objectiu primordial el fet religiós no poden emparar-se pròpiament en la figura d'entitat de dret públic que la Santa Seu reivindica per a ella. Des del punt de vista civil, la consideració jurídica probablement més apropiada per a les esmentades organitzacions seria la mateixa que la de les Organitzacions No Governamentals (ONGs): la Llei d'Associacions. En aquest context jurídic, caldria que les organitzacions eclesiàstiques renunciessin a tot tractament privilegiat (exempcions fiscals, finançament amb diners de procedència estatal, diverses formes de cessió d'espais públics...) o bé que, si per diferents raons ara no és possible aquesta renúncia, l'autoritat política fés possible que els seus privilegis es convertissin en drets per a totes les ONGs de naturalesa civil i especialment per a totes les altres confessions religioses.

En funció del caràcter públic dels mitjans de comunicació de RTV, la presència que hi obté el fet religiós hauria de ser contemplada segons els anteriors principis de laïcitat, de respecte a un fenomen de diversitat cultural i confessional, i a un fet antropològic i cultural de significació important per a molts ciutadans. I, en tot cas, també en funció del seu caràcter públic, si es donen facilitats a les diferents confessions de disposar d'espais gratuïts als mitjans de comunicació, la concessió hauria de ser un reflex de la realitat sociològica a la qual es dirigeixen, per tal d'acabar amb situacions de privilegi de l'Església catòlica, que distorsionen el missatge evangèlic.

Ahora, l'Administració ha de garantir que el servei religiós a persones en situacions especials —per exemple, a les presons, a les forces armades, hospitals, etc.— respecti sempre la confessió i la voluntat de les persones a la quals va dirigit el servei. Demanem, per tant, que el nou govern tingui presents aquests criteris, per exemple des de Justícia o Sanitat, en el que fa referència als imams a les presons o als hospitals.

3. Les organitzacions eclesiàstiques que promouen iniciatives de servei públic semblants a les que altres organitzacions civils impulsen (ensenyament, hospitals, acollida a sectors marginats, organitzacions d'economia social, etc.) han de sotmetre's al dret comú i ser equiparades amb les altres entitats no religioses que actuen en el mateix sector professional.

En la qüestió específica de l'escola religiosa i l'ensenyament de la religió considerem que Església catòlica i autoritat política haurien d'atendre's als següents criteris:

- En tant que servei públic i obert a tothom l'escola no és ni ha estat mai l'àmbit adequat de catequesi o d'anunci oficial de l'evangeli, ja que aquest s'ha de fer en un context de llibertat i d'adhesió voluntària. Per això refusem les propostes que imposen una docència confessional. Cal retornar a la consideració de la religió com un fet cultural i significativament important en la història de la humanitat. Considerem que els programes han de tenir present la diversitat de tradicions i confessions religioses. Probablement seria convenient que, a l'hora d'establir els programes d'aquesta matèria, l'organisme governamental corresponent es posés d'acord amb els representants a Catalunya de les diverses tradicions religioses. Demanem per tant a la Conselleria d'ensenyament que, malgrat la legislació actual, doni suport a aquelles iniciatives que vagin en aquesta direcció.
- L'assignatura de religió ha de ser impartida per personal preparat, amb els mateixos drets i deures i dependent de la mateixa administració que la resta de personal docent. En el cas que s'aconsegueixi convertir la classe de religió confessional en classe de cultura religiosa, seria equitatiu que el personal fins ara dedicat a l'ensenyament religiós en l'escola pública continués en el lloc encarregant-se de la docència d'acord amb els nous programes i que passés a dependre contractualment de l'organisme civil corresponent amb els mateixos drets i deures que la resta de personal docent.

- Normativa d'accés. L'escola finançada amb diners públics, sigui de manera directa o a través dels concerts, ha de ser accessible en igualtat de condicions per a tothom. Cal evitar per part de tots que els procediments d'accés a l'escola privada puguin incidir ni que sigui indirectament en un procés de *ghetització* de l'escola pública. Demanem, doncs, a la Conselleria d'ensenyament que estudiï les formes d'equiparació a tots els nivells entre escola pública i escola privada que permetin exigir el compliment de la normativa de matriculació destinada a garantir els drets de tothom.
- Règim econòmic. Cal tenir present la necessitat d'una adequada concertació econòmica a fi d'evitar que hi hagi motius de segregació entre els alumnes i que s'estableixi un tracte de favor entre unes escoles i les altres.

III. Conclusió

Hi ha perills que poden derivarse d'algunes desviacions de l'ideal laic o de deficiències en els medis laics. Perills o deficiències que poden explicar-se per raons històriques o sociològiques, però dels que ens hauríem de prevenir. Citem els dos extrems que qualsevol govern hauria d'evitar:

- La imposició del laïcisme com a filosofia o confusió entre laïcisme i laïcitat. Per això cal evitar que, per enduriment excessiu de desconfiances justificades al punt de partida, els aprioris ideològics portin al sectarisme. Introduiria un conflicte innecessari a la societat catalana.
- La consideració del laïcisme com a neutralitat o una excessiva prudència laica. Per això cal evitar que, per por o per respecte a les opinions diverses, els medis laics i polítics quedin estancats en una mena d'absentisme polític fent possible que les actituds confessionals o la creació de ghetsos confessionals en el sector públic s'imposin com a fet.

Les entitats integrades al col·lectiu **CRISTIANISME AL SEGLE XXI** som conscients de la singularitat històrica i sociològica que religiosament representa la tradició catòlica en la societat catalana; precisament en nom d'aquest convenciment demanem que el tractament que rebin les institucions de l'Església catòlica no constitueixin un privilegi sinó un reconeixement sociològic que a la vegada resti obert de forma equitativa a totes les altres confessions religioses.

Document revisat i aprovat per la Junta Directiva de l'associació **CRISTIANISME AL SEGLE XXI**, en la reunió celebrada a Barcelona el 22 de juny del 2004.